

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 99
תמוז תשע"ו

מוקד העירוב השכונתי
בני ברק
054-84-83-320

עומד מרובה בפירצה שהצדדים אינם מכוונים

נגליון הקודם הובאו כמה דינים בהלכות עומד מרובה, הבנוים על היסוד שכתב החזו"א (סי' ע"ב סק"א, וסי' קי"א סק"ד) שעומד מרובה מתיר את הפירצה, רק כאשר אפשר להמשיך אותו בקו ישר [לפי המחיצה] ויפגוש בקיר שכנגדו. אבל אם הוא מסתובב ואם נמשיך אותו הוא לא יפגוש בקיר שכנגדו, לא אומרים דין עומד מרובה. וכלשון החזו"א במכתב, שאין מי שיחייב את העומדים להסתובב זה כנגד זה. ובשונה הלכות הוסיף שאף בקיר ישר, אם צד אחד של הפירצה יותר פנימי מהצד השני, הרי כל צד שימשיך בקו ישר, לא יפגוש בקיר שכנגדו, ולא אומרים בזה עומד מרובה (ראה בגליון קודם שרטוט ד'). ולא התבאר אם יש שיעור בענין זה, האם כאשר ההבדל מועט אפשר לומר שמכוונים את הצדדים זה לזה, או שבכל הבדל שהוא, אם הצדדים אינם פוגשים, אין אומרים דין עומד מרובה.

מקרים אלו מהווים בעיה מצויה מאוד כאשר יש פירצות בגדרות רשת, ומצוי שהגדר אינה ישרה, ואפילו פירצה של מטר או חצי מטר, יכולה לפסול את העירוב לפי שיטה זו. דבר זה מצוי אפילו בגדרות בטיחות של ישובים, שהרבה פעמים יש בהם פירצות שנעשו ע"י תושב שיוצא בקביעות לשדותיו שמחוץ לגדר, או נפרצו בשעת עבודות תשתית ולא תקנו אותם, וצריך לדון בהם דין עומד מרובה. ובמקרים רבים מדובר בסיבוב או בעקמומיות, שהיא בגדר פירצה בקרן זווית.

הפירצות מצויות גם בגדרות הבטיחות ביישובים

אנשים רבים אינם יכולים להאמין שיש פירצות בגדר הבטיחות, והם חוזרים ושוואלים אם כך מה מועילה הגדר. אבל באמת שיש הרבה מקומות שהגדרות נפרצות במשך הזמן, אמנם ביישובים הסמוכים לכפרים הערביים, יש מקומות שמקפידים על הגדר ובודקים אותה במשך השבוע, ואז יש לתלות שאין פירצות [וגם בהם יש לפעמים צדדים שסומכים על מצלמות או שמירה מאוישת, ובהם הגדר אינה שלימה], אבל בסתם יישובים ברור שמצויות פירצות.

בשבוע שעבר יצאו בודקי העירובים לכמה יישובים, באחד מהם הם עברו על רוב הישוב, וראו מרחוק בתוך כדי נסיעה ברכב שיש גדר בטיחות מרשת טובה [מולחמת], ולכן לא נגשו לבדוק מקרוב את שלימות הגדר. לפתע הנהג אומר לבודק, איך אתה סומך שהגדר שלימה, האם אינך חושש לפירצה קטנה שהיא בקרן זווית והיא פוסלת, שזה דבר מצוי בגדר כזו. והבודק השיב לו שלפי טביעות עינו, היה נראה עד כאן שהגדר שלימה. בדיוק באותו מקום היה קטע מהגדר שהיה מוסתר, והבודק יצא לראות את הגדר מקרוב, ושם גילה פירצה של יותר משני מטרים שאחד התושבים חתך בגדר כדי לצאת לשדותיו. במבט שטחי היה נראה שאפשר לדון בה עומד מרובה, אבל למקפידים שגם סטייה מועטת פוסלת, מצוי מאוד שבפירצה ברוחב כזה יש שינוי בזווית של הגדר, באופן שצד אחד לא יפגוש בצד שני.

גם כמתחם סגור עם עירוב מצויות פירצות חדשות

מקרה נוסף שהיה ביום שישי האחרון, בישיבה שנסעה למתחם הארחה במושב בצפון, ובעל הבית היה אדם ירא שמים, ואמר להם שכל הבנינים מוקפים היטב, ובפתח הראשי הוא עשה צורת הפתח, ואין שם חשש שלא למלטל שם. הוא סיפר שהיו אצלו הרבה רבנים, חלקם סמוכו עליו, וחלקם

בדקו אותו בעצמם ועשו עירוב, ועכשיו הכל מסודר. ובאמת אותו אדם הבין וידע את עקרי ההלכות, והיה נראה שאפשר לסמוך על דבריו. ובכל זאת אחד מצוות הישיבה, שראה בגליונות שמצויות כ"כ הרבה בעיות שונות, החליט לבדוק בעצמו. הוא עבר על כל המקום, ולהפתעתו גילה שלש פירצות במקומות שונים. באחד הוא לקח משטח סחורות שהיה זרוק בצד, וקשר אותו לסתום את הפירצה, במקום השני היה מקום שאנשים פרצו ועברו בו, וא"כ היה גם חשש של פירצה שרבים בוקעים בה, ואז לא מועיל עומד מרובה, אלא צריך לעשות צורת הפתח. הוא התקשר מיד לבעה"ב של מקום האירוח, ובעה"ב הבטיח להם שיבוא לסדר את הפירצה לפני שבת.

האברך שבדק התקשר למוקד העירוב כמה פעמים במהלך הבדיקה, לשאול על הדינים הנוהגים בפירצות, ובצורות שונות. ולבסוף סיכם את הבדיקה ואמר שבדאי יש ללמד את הציבור שלא יאמינו בשום מקום שהמתחם סגור, אפילו כשהמשכיר אינו חשוד להכשיל, והוא יודע מהו עירוב. הרבה פעמים בעה"ב עצמו אינו יודע שיש לו פירצה במקום כלשהו, אולי משום שהוא מילתא דלא רמיא עליה דאינש, לאו אדעתיה, או משום שבאמת אינו אמור להתעסק עם הגדרות של המקום, ואינו אמור לדעת על פירצה שנעשתה ע"י שכנים וכדומה. ועכ"פ זה דבר מצוי שמחייב בדיקה.

סתימת החלל תחת שערי אתר בניה בקרטונים ובקבוקים

מקרה אחר של דיני עומד מרובה בקרן זווית, בשערים לאתר בניה. מקרה זה קיים עדיין באחד העירובים השכונתיים, שיש מתחם גדול של בניה, שעדיין לא בנו בו, אלא רק חפרו את הבור, והתחילו ביסודות. בעיקרון אם כל הבור חפור, יש לבור מחיצות, שמבדילות אותו מהעירוב. אולם בדרך כלל במשך זמן החפירות עדיין נשארת הירידה שבה יורדים הטרקטורים לשטח, והיא בחלק מהמקרים יותר מי' אמות, שאי אפשר לומר בה עומד מרובה. לכן צריך להקפיד שהשער יהיה סגור ע"פ הלכה.

אברך שגר בסמוך למקום, הבחין בבעיה לפני כמה חודשים, מיד כשהתחילו להרוס את המבנים שהיו שם, והוא מיד קרא לשליח של מוקד העירוב שיבדוק עם מכשיר הליוז, את הגודל המדויק של השטח, אם יש בו שיעור יותר מבית סאתים. והתוצאה היתה שיש בו יותר מבית סאתים רק לשיעור הגר"ח נאה, ולא לשיעור חזו"א. כיון שבנייהם שהם דבר ציבורי, מחמירים את שני השיעורים לחומרא, החליט האברך שהוא ידאג לזה לסגור את המקום. בתחילה היו בעיות רבות בגדרות, והצענו לו שיפנה לקבלן בטענה שהגדר אינה בטיחותית, ולא ע"פ החוק המחייב גידור מלא. ובאמת כעבור כמה ימים השלימו את הגדרות.

בזמן האחרון סיפר האברך שיש לו כל שבוע עבודה למצוא פתרון לפירצה מתחת השערים, כיון שהחול הנומך ונוצר תחתיהם חלל ג' טפחים.

יש מקרים שאורך החלל הוא י' אמות, ובשיעור כזה לא מועיל שהעומד מרובה על הפרוץ (שו"ע סי' שס"ב ס"י) אבל כשהחסרון הוא רק במרכז הפתח יש בעיה אחרת אפילו בפחות מי' אמות, שהשערים עומדים באלכסון כשהם נכנסים מעט לתוך השטח, והרי זה פירצה בקרן זווית, כיון שאם נמשיך כל צד, לפי הכיוון של המחיצה דהיינו השער האחד, לא יפגע בשער שכנגדו [בקטע שהשער כבר מגיע לתוך ג' טפחים לקרע]. מחמת זה האברך סותם כל שבוע את הפירצה, לפעמים הוא קשר חוט, ולפעמים הוא מניח מציאות, קרטונים ובקבוקים גדולים, כדי לסתום את הפירצה.

פתרונות פרקטיים קבועים לשערי אתר בניה

האברך סיפר את הדברים למוקד, כדי לשאול האם יש איזה פתרון קבוע לבעיה הזו, שהרי כל מה שהוא מניח שם או קושר, נלקח ונקרע מיד ביום ראשון, כשהפועלים פותחים את השער ונכנסת משאית או טרקטור, וקשה לו לעשות כל שבוע דבר חדש.

כמו כן התקשר השבוע אחראי על עירוב שכונתי בפתח תקוה, שג"כ יש לו שער של אתר בניה בגבול העירוב [לא רק מחמת דין קרפף], והחלל מתחתיו יותר מג' טפחים, ואין שם עומד מרובה מסיבה אחרת [משום שהשערים נמצאים בתוך שביל בין שני קירות, ולכן צריך לחשב את העומד מרובה לפי השביל בלבד. וכשרוב השער מוגבה, אין עומד מרובה]. ולכן הוא קושר כל שבוע חוט מעל שני ראשי העמודים הנמוכים, כדי שתהיה צורת פתח כשרה, במקום השערים. האחראי אמר שזו עבודה מתישה לקשור כל שבוע חוט, וגם הוא רצה עצה טובה, לפתרון הבעיה בצורה קבועה. המוקד הציע לשניהם עצה שלמד מן הנסיון, וכדאי לפרסם אותה כאן, גם בשביל האחראים במקומות אחרים, שבדאי רבים נתקלים בבעיה זו.

הפתרון הוא לעשות דבר מתחת השער, בצורה שהוא יהיה תלוי על השער ונפתח עם השער, כדי שכאשר הפועלים יפתחו את השער הוא יזוז לצד, ולא יתקלו בו ולא יהרסו אותו. וכדאי לומר למנהל העבודה שעושים את הדבר בשביל שבת, שלא יורידו אותו ללא צורך. הפתרון הפשוט הוא, לקחת קרש של האתר, ולקשור אותו בחוט ברזל אל תחתית השער. אם רק חלק מהשער מוגבה ג' טפחים, אפשר שהקרש יהיה קצר וסותם רק באותו מקום שהשער גבוה, כדי שלא יתקע בחול במקומות הנמוכים. בצורה כזו הקרש סותם 5-10 ס"מ [תלוי אם מחברים אותו על הרחוב או על העובי], ובדרך כלל זה מספיק למעט מהחלל שלא יהיה ג' טפחים.

אמנם לפעמים במקום הסגירה של השער, החול נמוך והשער גבוה, ובמקום הפתיחה כשהשער פתוח, הוא עומד במקום שהחול גבוה, ואם מוסיפים את הקרש, אי אפשר לפתוח את השער עד הסוף. לכן במקרים כאלו עושים פתרון דומה, שמחברים דבר נמיש, ואפשר לעשותו בכמה צורות. יש שעשו ע"י שרשרת ברזל [כמו של קשירת אופנים, או בכניסה לחניה שמוורה], תולים את השרשרת מתחת השער, באופן שהיא מחוברת וקשורה לתחתית השער כל 20 ס"מ, ובין קשירה לקשירה היא משוחררת ונופלת [ראה שירטוט], ויש לבדוד בין השרשראות. בצורה כזו כאשר השער פתוח, השרשרת מתקפלת ונגררת אחריה, וכשהשער סגור ונעשה מוגבה מהקרקע, השרשרת ממלאת את החלל. כמו כן אפשר לעשות פתרון זה בחומר יותר זול, גנון בחבל עבה, או בחוט ברזל שזור. אך חוט ברזל יכול להתקטט ולהשאיר מכופף, ורק בדבר גמיש אפשר לסמוך שיפול לחלל עם סגירת השער.

דברים אלו אנו מקוים להקל מעט מן המאמץ והמסירות הגדולה של האחראים על העירובים, שדואגים כל שבוע לסדר כל פינה בהיקף העירוב, שכולל קילומטרים של מחיצות וצורות פתח, [שאפילו שכונה קטנה שאורכה 500 מטר בלבד, ההיקף שלה הוא כ-2 קילומטרים!], וכל דבריו כאן הם על חמש מטר בלבד. מובן לכל כמה קשה לאחראי לטפל כל שבוע בחמש מטר, אפילו רק לקשור חוט, כשיש לו לפקח עוד על היקף שלם ומורכב. ויתן ה' שיזכו כולם להצליח בעבודת הקודש, ולהעמיד את העירוב כל שבוע בכשרות הטובה והראויה, בקלות ובס"ד מרובה.

עמוד אחד הוקף בגדר של המשק

באחד הישובים שנבדקו בשבוע האחרון, היה אחראי מסור מאוד, שלמרות שאינו בקי בהלכות עירובין, הוא תפס את העיקרון בצורה טובה, והיה שם לב ושואל על כל מקרה של בעיה, וכפי שאמרו לו היה מתקן. בזמן הסיוור עבר הבודק של מוקד העירוב יחד עם האחראי על המקומות הבעייתיים, האחראי הירצה את השאלה ההלכתית שהתעוררה לו, ואת הפתרון שעשה לפי מה שפסקו לו. באחד המקומות הגיעו למשק שיש בו לול של עופות, שכיום עושים למשק כזה גדרות גבוהות וחזקות, כדי למנוע גניבות, ובעל המשק הקיף עם הגדר את אחד מעמודי העירוב, וא"כ אחד מהעמודים נמצא בתוך רשות

היחיד המוקפת מיד' רוחותיה. במקרה כזה כתב המשנ"ב (סי' שס"ג ס"ק ק"א) אם מעמיד הקנים [העמודים] בתוך הבית או בתוך גדר המוקף מארבע רוחותיו, לאו כלום הוא. ואפילו אם קנה אחד העמיד שם, גם כן לא מהני, עכ"ל. לפי דברי המשנ"ב הרי העמוד הזה שבתוך שטח חצר הלול נפסל, והצורת הפתח ההיא אינה כשרה, וא"כ היא פירצה [באורך כעשרים מטר] שפוסלת את כל העירוב.

תיקון ללא ידיעת ההלכה יכול להכפיל את הבעיה

האחראי שם לב לבעיה, ושאל את רב הישוב האם צריך לעשות משהו, ומה אפשר לעשות. והרב אמר לו שיוסיף עוד עמוד מחוץ לגדר, ויקשור אליו את החוט. הרב סמך על האחראי שאינו צריך להסביר לו בדיוק איך לעשות. האחראי המסור עשה כדברי הרב, אך הוא לא חשב שהכוונה לבטל את העמוד הישן. האחראי חיפש פתרון קל, ולכן הוא העדיף להשאיר את החוט קשור לעמוד הישן שהוא עמוד חזק ויצוק בבטון באדמה, והוסיף עמוד דק וחלש צמוד לגדר מבחוץ, וקשר חוט נוסף מהעמוד הישן אל העמוד החדש, ועשה כמין צוה"פ קטנה שמחברת מהעמוד הישן שבתוך הגדר, לעמוד חדש שמחוץ לגדר. האחראי היה סבור שבוה תיקן את הבעיה, שהרי כעת יש עמוד מחוץ לגדר, והחוט מגיע עד לעמוד זה.

אבל מי שיתבונן ביסוד ההלכה הטמונה כאן, יבין שבעצם הוא רק הכפיל את הבעיה, במקום לפתור אותה. הרי הבעיה שהיתה היא משום שאי אפשר לעשות צורת פתח כשחברת העמודים מוקף בגדר, א"כ מה יעזור שעשה עוד צוה"פ מהעמוד הישן לחדש, הרי הצוה"פ הישנה נשארה פסולה. ובנוסף, הרי אותו פסול יש גם בצוה"פ החדשה, משום שהעמוד הישן בפנים והעמוד החדש בחוץ, וא"כ אחד מעמודי הצוה"פ השניה החדשה ג"כ מוקף בגדר.

במקרה זה אנו רואים שלפעמים האחראי מתמסר ושואל, אבל אם אינו מבין את יסוד ההלכה, הוא יכול לטעות ולתקן בצורה פסולה, ולהזויר על אותה בעיה פעם שניה, ולהיות סבור שהוא עשה כהלכה. כמו כן ידוע לעוסקים בעירוב שכאשר אומרים לפועל שאינו יודע את ההלכות, לתקן דבר מסוים, חייבים לבדוק א"כ אם הוא עשה כראוי, כיון שבלי לדעת את ההלכה אפשר לטעות. הבודק של מוקד העירוב הסביר לאחראי את שורש הבעיה, ואת הסיבה שאמרו לו להוסיף עמוד, משום שצריך באותה צורת פתח הישנה, שיהיה עמוד מחוץ לגדר, והאחראי הבין מיד את ההלכה ואת הטעות שאירעה.

למעשה, הבודק הציע לו שיקח את העמוד החדש, ויכניס אותו מתחת החוט הקיים, [באופן שהעמוד יגיע עד החוט, ולא תהיה בעיה שאולי אינו מכוון תחת החוט, כמבואר בגליון הקודם], ובה ירויח שהכובד והמתחה של החוט יהיו לעמוד הישן שבתוך הגדר שמחובר בצורה חזקה, אבל העמוד המתיר את צורת הפתח יהיה מחוץ לגדר. אך האחראי התקשה לחבר אותו שם מבחינה טכנית, והחליט להצמיד עמוד חדש במקום אחר בסמוך לאותה גדר, ולשנות את מקום החוט לעמוד החדש ואז ירויח בעיה נוספת שהחוט היה קרוב לעצים. האחראי שאל את הבודק האם זה פתרון נכון. והבודק אישר את הדבר, והראה לו באיזה מקום בדיוק להעמיד את העמוד, וכיצד להצמיד אותו, בתקוה שכעת יתקן הדבר בצורה הראויה.

בישובים עדיף עירוב שכולו צורת הפתח, ממעט מחיצות

במקום אחר היתה ג"כ צורת פתח שעברה על שטח מוקף, שסתם כמעט את כל החלל והשטח שבין עמודי העירוב. וגם שם הבודק הסביר לאחראי בעדינות שכדאי למצוא פתרון אחר, והסביר שהפתח צריך להיות פתוח, ולא שחלק ממנו מוקף וסגור בגדר. במקרה זה הבודק מצא פתרון להשתמש בגדר עצמה, כיון שהגדר סותמת את כל הפתח, ושני העמודים היו סמוכים לאותה גדר, [במרחק של שלושים מטר בין העמודים], ואם כן הוא אמר לאחראי שיחבר ויסתם את הרווח הקטן שנשאיר שבין העמודים לגדר [כחצי מטר] ע"י רשת פשוטה, ואז במקום החוט שבין שני עמודים אלו תהיה מחיצה, ומהעמוד השני ואילך תהיה שוב צורת הפתח.

לאחר שהלכו משם אמר הבודק, שיש להסתפק מה ראוי לעשות במקרה כזה, האם להורות לאחראי לסמוך על חיבור ושילוב של מחיצות וצורות פתח,

בהמשך הבדיקה היה מקום אחד שהסתיימה הגדר, והתחילו צורות פתח, אך העמוד של צוה"פ לא התחיל מסוף הגדר, אלא כמטר אח"כ, וגם כאן הם התכוונו לסמוך על דין עומד מרובה. אולם בסמוך לצורת פתח יש יותר בעיה להתיר פירצה בעומד מרובה, כמ"ש המשנ"ב (סי' שס"ג ס"ק כ"ג) שיש מחלוקת באחרונים אם אומרים אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ופוסל את העמוד. אך מלבד זה העמוד לא היה מכוון כנגד העמוד, אלא הסתמכו על הסכרא שאם רוב המקום סגור הרי זה כשר. ולפי האמור שלעומד מרובה יש כללים והלכות, וצריך שהוא ימשיך לפי צורת המחיצה ויגיע לעומד שכנגדו, הרי אם אינם זה מול זה, והעמוד אינו כנגד הגדר, אין אומרים בו דין עומד מרובה.

ג' יסודות להתיר עומד מרובה פשוט

בנושא זה יש לחזור ולציין, שהכללים של עומד מרובה רבים מאוד, וכדברי מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל רק יחידים יודעים לדון אותם כהלכה, לשים לב לכל הפרטים והצדדים ולהכריע בהם כראוי. כאשר אנו באים לדון דין עומד מרובה, אין לנו להתיר לבד, אלא את הציור הפשוט והברור. ויש בזה ג' יסודות.

א. המחיצה ממושיכה בקו ישר, לפי צורת המחיצה, ופוגשת כנגדה במחיצה השנייה הממשיכה את ההיקף.

ב. שיעור גודל הפירצה, רק כפי שיעור המחיצה שעושה את העמוד מרובה, זו שעומדת באותה זווית מכוונת כנ"ל אות א'.

ג. עומד מרובה מועיל רק עד י' אמות, ולא יותר [ושיעורם 5.76 מטר לשיעור חזו"א, 4.80 מטר לשיעור הגר"נ, 4.55 לשיעור החדש]. ומודדים לפי הקו שממשיכה המחיצה, עד הנקודה שבה פוגשת בגדר שכנגדה.

בכל מקרה שאינו קו ישר לפי המחיצה, יש לעשות שאלת חכם הבקי בענינים אלו, שיראה את המקום וכירע, ולא לסמוך על תיאור של השואל בלבד, כיון שהשואל אינו יודע להרצות את כל הפרטים שיש בהם משמעות הלכתית.

דיני התחומין מצויים ושכיחים לנוסעים לישובים ולנופש

בענין דיני התחומין, מן הראוי לחזור ולהזכיר את ההלכות בתקופה זו, כאשר ישיבות עם עשרות בחורים יוצאות יחד לשבתות לישובים, ומן הסתם בחורים מבקשים להסתובב ולהכיר עוד ארבע אמות בארץ ישראל, וכן משפחות שנופשות מטיילות לישובים סמוכים. נראה כי איסור התחומין הוא דבר רחוק, שאינו נוגע לטיול של שעה או שעתיים בשבת אחר הצהרים.

אבל לא כן הם הדברים, איסור התחום הוא דבר קרוב יחסית למרחקים שהולכים בזמננו, וגם בהליכה של רבע שעה אפשר להגיע אל מחוץ לתחום. ולכן מן הראוי לעורר על כך שוב בתקופה זו.

א. שיעור התחום אלפיים אמה, במידות של זמננו הוא בערך קילומטר אחד [1152 לשיעור חזו"א, 960 לשיעור הגר"נ, 910 לשיעור הקטן]. ודרך אדם ללכת מרחק זה בכרבע שעה, ובהליכה מהירה אפילו 10-9 דקות בלבד.

למרות שבפוסקים מבואר ששיעור הליכת מיל הוא 18 דקות, המציאות כיום שאנשים הולכים יותר מהר, מפני שהדרך סלולה וקל ללכת, או שאנשים ממהרים יותר. ועכ"פ זו מציאות ידועה למתעסקים בענין.

ב. חישוב התחום הוא מקצה הישוב שמתארה בו בשבת, דהיינו מהבית האחרון. אמנם יש ישובים שאין רצף בתוך הישוב, כגון שיש רווח בין הישוב הישן להוספה החדשה, או שיש באמצע מרכז נוער גדול, ואז מבחינה הלכתית נחשב לשני גושים, וכל גוש מודד את האלפיים אמה מהגוש שלו, ולא משניהם יחד. ודי ברווח של 81 מטר לשיעור חזו"א, 68 מטר לשיעור הגר"נ נאה, [שהם קמ"א אמה], כאורך מתחם של שלשה בנינים רגילים, וכבר נעשה הפסק בין בתי הישוב, ונחשבים כשני ישובים.

ג. יש מקרים רבים שיש שני ישובים סמוכים, וביניהם 300-150 מטר, ובהליכה כמעט לא מרגישים במרחק, ורגילים לומר שמותר ללכת, כיון שאין ביניהם אלפיים אמה, וכל העיר כד' אמות. וזו טעות.

הדין שכל העיר כד' אמות, נאמר רק על אותה עיר ששבת בה בכניסת שבת, ובה אמור לאכול את סעודות השבת. אבל הישוב שהולך אליו אינו כד' אמותיו. והוא צריך למודד אלפיים מהישוב ששבת בו, ולעצור במקום

או שיעשה רק צורות הפתח כיון שיש אחראים שאינם מבינים כ"כ למה במקום אחד צריך חוט, ובמקום אחר לא צריך חוט, מה יש אם העמוד צמוד לגדר או למבנה. ולכן אם כל העירוב רק מצורות פתח, הם יודעים דבר אחד, שצריך חוטים על כל העמודים, ותו לא. אבל אם בחלק צריך חוטים ובחלק לא, יש לחשוש שהם יטעו להכשיר עירוב בלי חוט, גם במקומות שהעמודים אינם סמוכים לגדרות, ויש בהם פירצות, או שישמוך על גדרות שאינן כשרות.

שאלה זו היא שאלה עקרונית, ואין לדמות אחראי שמבין טוב לאחראי שאינו מבין כ"כ, וכן תלוי אם מדובר בגדר טובה, ומהי צורת הפיקוח. והכל לפי הענין. לפעמים אין ברירה, כאשר יש משק גדול סגור בגדר, ואי אפשר לעשות מעליו צורת פתח. אבל כשאפשר, יש מעלה מסוימת לעירובים בישובים, שיהיה בנוי בצורה פשוטה וברורה, שכל ההיקף בצורות הפתח, הנקרא בלשון העם, שהכל מוקף בחוטים...

כמובן שיש עוד הלכות רבות בצורות הפתח, ובאמת אם הידע מסתכם בחוטים, הרי יכולים להיות עוד הרבה בעיות בכשרות החוטים, ובאמת בגליונות אלו מסופר על מקומות כאלו שנמצאו דברים הפוסלים לפי שיטות שונות, ומשפחות האברכים צריכים להזהר ולהקפיד שלא לטלטל במקומות שאינם ידועים. ומ"מ כלפי מה שעושים בישובים, ומסתמכים על קולות שונות, עדיף להשתמש רק בצורות פתח, כדי להיפטר מטעויות בכמה דברים שיכולים לפסול.

בדיקת עירוב של כמה ישובים יחד

לפני כמה חודשים נבדק עירוב גדול מאוד שכולל שלשה ישובים, שביניהם מרחק של קילומטר והעירוב הקיף את כל השטח שביניהם. כמובן שיש בזה שאלה גדולה, כיצד ניתן להתיר שטח כ"כ גדול שאין בו שימוש של דורות, ובפרט שקשה לעבור בו. אמנם האחראים יודעים את הבעיה, ובוזה הם בחרו להקל, ואמרו לבדוק של המוקד שבזה הם לא באים לשאול אותו, אלא הם רוצים שיבדוק רק את המחיצות, ויוסיף להם מהידע המקצועי – הלכתי שבידו, לעורר לשים לב לפרטי ההלכות והבעיות שיש במחיצות וצורות הפתח, כדי שהם יתקנו לפי ראות עיניהם. הבדק הסכים לבקשתם, כיון שהם קראו לו על דעת לתקן, וצריך לעשות מה שאפשר, למרות שברור שהבעיה של השטח הגדול שביניהם, לדעת רבותינו פוסלת את העירוב.

הבדק עבר עם האחראים, ועם רב של אחד מהישובים, על כל ההיקף הגדול. חלק מהמקומות היו הרריים וקשים למעבר, ולשם כך הם הזמינו לסויד את הגיפ של סירת הבטחון, שרק הוא יכול לנסוע במקומות ההם. באזורים אלו הם עשו צורות פתח נמוכות וחוטו ברזל, מתוך הנחה שאנשים לא עוברים שם ולא יגעו בהם, והם יעמדו לאורך זמן. חלק נוסף מההיקף היתה טיילת ארוכה מאוד, שכמעט לכל אורכה היתה גדר טובה וחדשה.

הבעיות מצויות בעומד מרובה בפירצות

כמובן שבהיקף גדול יש גם שאלות גדולות, ובאמת במספר מקומות היו בגדר מקומות פתוחים, שהיה צריך לדון בהם דין עומד מרובה. אך הוא לא היה ישר ומכוון בצורה פשוטה, אלא היה צריך להשתמש בכללים שונים ומיוחדים בהלכות עומד מרובה, שכאמור בגליון הקודם הם דברים מורכבים ומסובכים. אחד הציורים שהיו שם, הוא הנידון בגדר ארוכה שבמטר האחרון היא מסתובבת (הובא בגליון הקודם אות ה'), האם דנים לפי הצורה של סוף הגדר, או לפי שיעור העמוד שיוצר את ההיתר לפירצה. בדין זה יש הבדל אם הכותל המסתובב הוא לכיוון פנים או לכיוון חוץ, שכאשר מסתובב לחוץ, ודאי שאי אפשר לומר שכל הגדר תסגור לפי סוף הגדר, אלא צריך להתחשב בצורה של הגדר שלפניה, או לפי הצורה הכללית של המקום, ואכמ"ל.

במקרה זה האחראים דאגו שיוסיפו את הקטע האחרון המסתובב, במיוחד בשביל העירוב, כדי ליצור עומד מרובה, וכדי למעט את הפתח מי' אמות. אך במהלך הבדיקה התברר שזה לא כ"כ פשוט. והיו צריכים לשנות מעט בשביל להתיר את העומד מרובה.

שמוסתיים התחום, אפילו באמצע הישוב (שו"ע סי' ת"ח סעיף א'), ואפילו באמצע בית (חזו"א), ואסור להמשיך מעבר לסוף התחום.

יש עוד מקרה שכל הישוב כד' אמות, אם כל הישוב נכנס בתוך האלפיים שלו, וזה נקרא "הבלעה", והנפק"מ בזה הוא לשיעור המותר לו ללכת לאחר הישוב. אמנם זה רק כאשר הישוב נמצא מול הריבוע של מקום שבינתו, ולא כשנמצא בזוית, ולכן צריך לשאול את הבקיאים, כיצד לרבע את העיר או הישוב שנמצא בו, ע"י מפה מדויקת.

לכן גם במקרים שבין הישובים אין מרחק גדול, צריך לזכור שלא להיכנס בתוך הישוב השני, יותר מאלפיים אמה מהישוב ששבת בו.

ד. בהנחת עירוב תחומין מותר ללכת כביכול יותר מאלפיים אמה, אך זה לא משום שהתחום גדל, אלא משום שבמקום ללכת אלפיים לכל צד, מותר ללכת ארבעת אלפים לצד אחד, במקום צד שני. וזה נעשה ע"י שקובעים את מרכז השביתה, במקום שמניח את עירוב התחומין, וממנו מודד אלפיים אמה לכל רוח.

לכן גם ע"י הנחת עירוב תחומין, לא הותר ללכת מרחקים גדולים מאוד, אלא רק כפול משיעור התחום. ובמציאות של זמנינו, הרבה מרחקים שאנשים רוצים ללכת, הם יותר מכפול משיעור התחום, ולא מועיל להם עירוב תחומין.

יש אופן שמניחים עירוב בתוך עיר, ועי"ז אפשר להגדיל את התחום, מפני שהעיר שהניח בה את העירוב נעשית לו כד' אמות, כדן עיר ששבת בתוכה, ואז יש לו אלפיים מסביב העיר, ואם היא עיר גדולה יש לו תחום גדול.

ה. כאשר עושים עירוב תחומין מחוץ לעיר או לישוב, וכאמור התחום המותר הוא אלפיים ממקום העירוב, ויצא שיתכן שהבית שמתארח בו, נמצא ג"כ מחוץ לתחום. כגון אם מניח את העירוב במרחק 2000 מקצה הישוב, ובית הארחה נמצא 100 מטר בתוך הישוב, הרי ביתו מחוץ לתחומו. וא"כ כיצד יהיה מותר ללכת לחדרו.

בדיון זה נחלקו הפוסקים. דעת השו"ע שבאמת נחשב שהחדר שלו מחוץ לתחום, ומ"מ יש לו היתר ללכת לכיוון העירוב [לפ"ד המג"א והביאור הלכה (סי' ת"ח ס"א ד"ה רחוק) בדעת השו"ע], ואסור לו אח"כ לחזור משם לחדרו. [ובפשטות גם לבית כנסת יהיה אסור ללכת בשבת, אם הוא נמצא בצד המתרחק ממקום הנחת העירוב, ואכמ"ל]. ולכן אין אפשרות להניח את העירוב בקצה האלפיים, אם רוצה לחזור לחדרו בשבת. ובמקרה שבינתו נמצא במרכז עיר גדולה, הדינו שיש אלפיים אמה [קילומטר כסה"כ] עד קצה העיר, אין לו אפשרות כלל להניח עירוב תחומין, באופן שיהיה מותר לחזור לביתו.

דעת הרמ"א (שם) שיש היתר של "עיר שלן בה", שכל העיר שלן בה נעשית כד' אמותיו, ומספיק שקצה העיר מגיע בתוך אלפיים מהעירוב. ולפ"ז גם מי שגר במרכז עיר גדולה, יכול להניח עירוב מחוץ לעיר בקצה האלפיים, ובתוך עיר זו יהיה מותר לו ללכת, רק לא בצדדים מחוץ לאותה עיר, אלא ייצא במקום שהוא נכנס באלפיים של התחום.

בצורה זו חייב ללון בלילה באותה עיר, וגם להיות בה כל בין השמשות בכניסת שבת, וא"כ ההיתר יהיה רק ללכת ביום. וי"א שמותר גם ללכת בלילה, אם חוזר כבר בלילה ללון בביתו.

יש לציין שחייב התחום וההוראות למעשה, צריכות להיות ע"פ תלמיד חכם הבקי במיוחד בהלכות אלו, כיון שיש הרבה הלכות וחייבים מורכבים שאי אפשר להביאם כאן, ובכל מקרה לגופו ניתן להתקשר למוקד העירוב, ולשאול על הדינים הנוהגים בו.

בדברים הנזכרים כאן הבאנו את עיקרי הדינים, לדעת מתי מגיעים לשאלה של תחום שבת, כמה קרוב הדבר למעשה, ובפרט שהוא יכול להיות גם בהליכה בין ישובים סמוכים מאוד, וגם יתכן שהתחום יסתים באמצע עיר או מושב.

שאלה בתחום של ישוב בצפון שהגיעה סמוך לשבת

ביום שישי האחרון הגיעה שאלה החופה בענין תחום שבת, מאדם שנקלע לישוב נידח בצפון הארץ, שלמרבח הצער אין בו מנין אפילו בתפילות שבת. לפעמים יש בו מנין בתפילת מעריב של שבת, אבל לא בשחרית רח"ל. השעה היתה קרוב לשבת, והשואל אמר שאינו יכול להספיק להגיע לישוב אחר

למצוא מקום שיארח אותו, ולכן הוא שואל אם יכול ללכת לישוב "מורשת" הנמצא במרחק מה, כדי להתפלל בו תפילת שבת במנין וקריאת התורה.

השואל והמשיב מדדו את המרחק בתוכנה הממוחשבת, מהו המרחק מהישוב שנמצא בו עד ביהכ"ס בישוב השני. לפי האמור לעיל צורת המדידה היא מביתו בישוב א' עד בית הכנסת בישוב ב', כיון שמניח את העירוב תחומין בדרך בשדה, ויש לו אלפיים אמה מהעירוב לכל צד, סה"כ 4000 אמה. ולפי הקולא של הרמ"א שיש עיר שלן בה [והוא ילך לישוב ב' רק בבוקר לתפילת שחרית, ולא לתפילת מעריב] צורת המדידה היא מהבית האחרון בישוב א' שלן בו, לבית הכנסת בישוב ב'. ולא מספיק שהאלפיים יגיעו לתחילת הישוב.

עירוב תחומין באלכסון ששיעורו 5600 אמות

התוצאה לא היתה כ"כ משמחת, המרחק הוא 2680 מטרים. בפשטות זה יותר מכפול משיעור התחום [יותר מ4000 אמה], ואין אפשרות ללכת אפילו ע"י הנחת עירוב תחומין. אבל המשיב אמר לו שיש עוד פתרון אחד שיתכן שהוא יעזור במקרה הזה. מביאר בגמרא ובשו"ע שלכל שביתה יש שטח מרובע, שבאלכסון שלו מרויחים עוד שני חומשים (40%) הדינו שבתחום הגיל שהוא 4000 אמה בריבוע, יש בו 5600 אמות באלכסון. וכתב החזו"א שאפשר להניח עירוב תחומין בשדה ולפרש באיזו צורה הוא יחול, באופן שהאלכסון יהיה למקום הרצוי, ויהיה מותר ללכת 5600 אמות. המשיב עשה חשבון מהר, והתוצאה היא שהפתרון של עירוב באלכסון מתיר עד 3225 מטר לשיעור חזו"א, 2688 לשיעור הגר"ח נאה. וא"כ במקרה זה שהמרחק 2680 מטר, הרי זה מועיל רק לשיעור חזו"א. משא"כ לשיעור הגר"ח"נ הוא בספק גדול. יתכן שהמדידה לא מדויקת ובהכנס נכנס בתחום, אבל יתכן ג"כ שהוא מחוץ לתחום, בפרט שיש למעט קצת מהמדידה, מחמת השיפוע של הרי וגבעות שממעט ע"פ הלכה, פחות מהמידה האוירית.

קולא בתחומין לפי שיעור חזו"א, וברכה בהנחתו

שאל השואל מהי ההכרעה במקרה כזה, האם מותר לו ללכת. אמר לו המשיב שבסתם ההוראה היא שלא מקילים בשיעור חזו"א, אפילו שתחומין בשיעור זה הם דרבנן, אבל במקרה שלך אם לא תלך לא יהיה לך מנין לקריאת התורה. השואל קיבל את ההכרעה [למרות שהיה נשמע שהוא מאלה שסומכים על שיעור הגר"ח"נ להקל, וכאן הרי שיעור חזו"א הוא להקל].

הוסיף השואל ושאל האם יברך על הנחת עירוב תחומין במקום הזה. שאלה זו היא שאלה נדירה, כי בדרך כלל יש ספקות ומחלוקות בחייובים בחיבור הערים, ואין בערים הגדולות עירוב תחומין שברור שצריך אותו לכל הדעות. המשיב בדק ואמר שכאן נראה שאין ספק בחיבורים, וברור שצריך עירוב תחומין. וא"כ יהיה אפשר לברך. אלא שכאן יש ספק אחר, מפני שכאמור העירוב מתיר רק לפי שיעור חזו"א, ולא לשיעור הגר"ח"נ, וא"כ זה עצמו ספק אם מועילה הנחת העירוב. אמנם מצד שני, מתירים לו ללכת כעת על סמך זה, ואין יתכן שלא יברך עליו. וצריך לחלק שכלפי דין תחומין דרבנן מתירים לסמוך על שיעור זה, וכלפי ברכה דאורייתא לא מקילים, ויעשה עירוב תחומין בלי ברכה. וזה חידוש, ועיין בזה.

למעשה השואל המשיך ושאל היכן להניח את העירוב, הרי צריך למצוא את המקום המדויק באמצע הדרך, וניסה לחשב ולמדוד ככל האפשר. השאלות והנידונים התארכו, וכבר היה צפצפון ראשון שמודיע על כניסת השבת. המשיב מיהר לסייע ולהכריע על שאר הפרטים, ואמר לו להניח בכביש המתפתל ועשה עימו נוסח מיוחד שיועיל גם אם הוא יניח את העירוב במרחק מסוים מהמקום הנכון, ואכמ"ל. מספר דקות לפני צפצפון שני הסתיימה השיחה, והמשיב זירז אותו שספיק להניח ולחזור עוד לפני שבת. בתקוה שהעירוב באמת נעשה כהלכה.

[לאחר מכן היתה עוד שיחה במוקד של שואל נוסף, והיא לא נענתה, עקב השעה המאוחרת. השואלים מתבקשים להקדים את שאלותיהם, ולא להמתין לדקות האחרונות לפני כניסת השבת].

לברורים בנושאי עירובין, וכן לתרומות וסיוע בהפצת הגליון:

ניתן לקבל את העלון במייל כשר, לשלוח בקשה ל- A83320@GMAIL.COM